

ՎԱՐԳԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ա.

Ամենապատիւ Պատրիարք Հայր

Անակնկալ ստացայ Վարդան Սարգսեանի հետ առնչուած թղթակցութեանց գիրքը։^(*)

Այս վերջնոյս մասին յայտնեմ կարգ մը մտքեր քանի չեմ դարձուցած այս էջը։ Գիրքը լրացած պիտի ըլլար (կը շարեմ կարեւորութեան կարգով) երէ ունենար՝ ա. նախարան ներածական, բ. Վարդան Սարգսեանի համառօտ կենսագրութիւնը, գ. Անճանաչունքու index մը։

Գիրքին Ա. եւ Բ. մասերը իրարմէ կը տարբերին բովանդակութեամբ, հոգ չէ թէ ծառը որմէ պտուղ կը սպասուի միշտ Վարդան Սարգսեանն է։ Ա. մասին մէջ զՏիրան Սրբազան պէտք է մտովի պատկերացնել, որովհետեւ անոր առ Վարդան Սարգսեան ուղղած նամակները մաս չեն կազմեր գրքի պարունակութեան։ Տիրան Սրբազանը այս ճայնագրութեանց երկարատեւ ճեղքարկին խթանը կը հանդիսանայ, որ ուկիանուէն անդին Մարտէլի մէջ ծուարած երաժշտագէտին սկսաւ դրկել իր ուզած պատարագին սերմերը, միաժամանակ դրամ հասցնելով պարտամուրհակներու դէմ յանդիման գտնուող Սարգսեանը։ Տիրան Սրբազանը այս բաժնին մէջ մտածող եւ բժայիցիի պիմնեսն է։

Զեր անունին հետ կապուած Բ. բաժնին մէջ կը ներկայանա՞ն ձեզի յատուկ ոճով նամակագիր, որու գրիչը կ'ընդդուի առ Վարդան Սարգսեան այլ եւ այլ քաղաքներ եւ երկիրներ։ Միջանկեալ ուրիշ նամակագիր եւս կայ՝ Պսակ Սրբ. Թումայեան, Եղիշէ Վրդ. Կիզիբեան, տպագրիչներ Հայկ Թումայեան, Յարութիւն Շալեան, Ֆիլատէֆիայի Պրն. Մեծարեմքը որուն Efficient Printing Co.-ն Հայերէն բառեր շարելու մէջ inefficient ըլլալը յայտնի է ձեր անոր ուղղած Յունուար 19, 1952 թուակիրէն (էջ 90)։

Բ. մասին մէջ կարելի էր տեղ յատկացնել Վարդան Սարգսեանի եւ Հրանդ Վրդ. Խաչատուրեանի գլխաւորած յանձնախումբին միջեւ տեղի ունեցած թղթակցութեան, 1956-1957 տարիներուն, երբ դուր Տիրան Սրբազանի հետ, Երուսաղէմ կը գտնուէիք, իսկ Sacred Music-ի հրատարակելի գրքին պարունակութիւնը որոշող յանձնախումբը (որուն կարն շրջան մը եւս ալ անդամ էի, կը գործէր Մասաչուսեթսի մէջ, երբեմն ժողով գումարելով Watertown-ի Ա. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից հովուատան մէջ։ Ինչ որ կը յիշեմ այդ հանդիպումներէն աստեապես Հայր Հրանդի խողովակով հասած Վարդան Սարգսեանի դրամական վնասումի խնդրանքներն էին։ Տեղ մը Վարդան Սարգսեան գործածած է «որդիսական»։ Կը փորձուիմ բելադրել որ գրքին տիտղոսը փոխուի եւ լինի Հայ Եկեղեցւոյ երգերու հրատարակութեան նոր շարքի մը Որդիականը։ Ասիկա երկար է, սակայն նոյնքան երկար է ձեր տուած տիտղոսը որ համապարփակ չէ։

Պէտք է ըսեմ որ երաժշտութենէ բոլորովին անտեղեակ ընթերցողներ համբերութիւն պիտի չունենան գիրքը ծայրէ ի ծայր կարդալու։ Ես երաժիշտ չեմ, սակայն կարդացի։ Ամբողջ գրքին մէջ միակ հիւմըրի էջը Պսակ Սրբազանին գրածն է (էջ 69)։

Ինչ խօսք որ Վարդան Սարգսեանի հայերէնը, հոգ չէ թէ տեղ տեղ հարկադրաբար ցանցնուած ֆրանսերէն բառերով, կիսնալի է։ Տեղ տեղ - բէւ ոչ յանալի - Սարգսեան սխալելի խորհրդածութիւններ կ'ընէ, ինչպէս Հոգեհանգստեան Պաշտօնի «Քահանայ»-ին եւ անոր յաջորդող «Ի վերինն Երուսաղէմ»-ի իմաստին մասին (էջ 94)բ. Մտածել կու տայ, երբ տեղ մը կ'ըսէ՝ Եկեղեցիէն ներս մեր ժողովուրդը

(*)Ծանօթ.- Նամականի Վարդան Սարգսեան, Ա. Մաս ընդ Տիրան Արք. Ներսիսեանի, Բ. մաս, ընդ Թորգոմ Վրդ. Մանուկեանի. Տպ. Սրբոց Յակոբեանց, Երուսաղէմ։

համը է (էջ 108): Պիտի աւելցնէի թէ անքերի է Վարդան Սարգսեանի հայերէնը, եթէ միակ տեղ մը «գորս» հայցականը ուղղական իմաստով գրած չըլլար անուշադրութեամբ (գիրքը ծայրէ ի ծայր մաղել հարկ է այդ դժբախտ «գորս»ը գտնել կարենալու համար):

Մասնագիտական այսֆան բղրակցութիւն վարել երկար տարիներու վրայ տարածուած, հայ եկեղեցւոյ երգչախումբերը եւ ժողովուրդը դաստիարակելու մտադրութեամբ, գնահատութեան արժանի աշխատանք եւ գոհողութիւն է: Զեր գրպանէն դրամ ծախսած է՛ք, երբեմն մեկեկնասներ ունեցած է՛ք, սակայն վստահ եմ որ տնտեսապէս չէ՛ք օգտուած այս ծաւալուն ձեռնարկէն: Իսկ թէ երաժշտական-ուսուցողական տեսակէտէն որքան արդիւնաւոր եղած են այս հրատարակութիւնները, ես դատելով մեր Ամերիկահայ ժամապաշտութեանց ներկայ իրականութենէն, պէտք է ըսեմ որ արդիւնքը փոքր է: Սուրբ Պատարագի մատուցման տեսողութիւնը կարեցնելու ձգտում մը կայ որո՞ւ հետեւանքով կարգ մը մասեր դուրս կը ձգուին մինչեւ անգամ բարձրաստիճան հոգեւորականներու կողմէ: Զայնագրուած ժամերգութեանց բաժիններ, շարականներ կան գեղեցիկ տպուած երգարաններու մէջ, սակայն մեր ժողովուրդէն քիչեր հաղորդ են ասոնց: Մինչեւ անգամ Ս. Ներսէս Դպրեւանքը գերմարդկային նիգերու պէտք ունի որպէս զի սաները կարենան սորվիլ էական երաժշտական գիտելիքները, նախքան ձեռնադրութիւն յաստիճան սարկաւագութեան կամ ֆահանայութեան:

Տ. ԱՐՏԷՆ Ա. ՔԷՆՅ. ԱՇՃԵԱՆ

Բ.

Աւստրալիայէն, Տիար Վահէ Օշական նոյնպէս իր մատնանշումները արտայայտած է նամակով Վարդան Սարգսեանի նամականիին մասին.— (Թ.Ա.Մ.)

Սիրելի Թորգոմ Պատրիարք,

Շնորհակալութեամբ ստացայ Երուսաղէմի Վանքին տպարանէն Վարդան Սարգսեանի նամականին Տիրան Արք. Ներսիսեանին եւ ձեզ հետ: Վատարեալ համբ մըն է շատ մը իմաստներով, որոնցմէ զիս ամենէն շատ հետաքրքրողը՝ Կոմիտասի կեանքին մանրամասնութիւններն են: Հանդիման կարդացի հատորին մեծ մասը եւ կը յուսամ լմնցնել՝ գալիք ամիսներուն, երբ վերադառնամ Ստեփանակերտէն ուր կը ծրագրեմ երթալ Ապրիլ ամսուն, մէկ ու կէս ամիս, Արեւմտահայ գրականութեան դասեր աւանդելու համալսարանէն ներս:

Արտօնեցէ՛ք որ մէկ երկու դիտողութիւններ ընեմ հատորին մասին: Առաջինն ու քացայայտը՝ հատորը կազմողին անուան քացակայութիւնն է: Դո՛ւք է՛ք: Երկրորդը՝ Յառաջաբանի պակասը: Ընթերցողին պէտք է ներկայացուի ենթաշխարհը գործին, երբք բղրակցողներու կենսագրութիւնն ու մշակութային ինքնութիւնը, մանաւանդ՝ Վարդան Սարգսեանինը որո՞ւ մասին ստիպուեցայ Հայաստանի Հանրապետականին դիմել: Յետոյ, այս տպուած նամակները ամբողջութիւն՞ն են նամակներուն, ո՞ր էին մինչեւ հիմա, եւ այլն: Յետոյ՝ հատորի աւարտին՝ ծանօթագրութիւններու բաժին մը հրամայական է, նամականիի մը պարագային: Բացատրականներ պէտք է տրուին զանազան անձներու, վայրերու, օտար քաղերու եւ այլ նշումներու մասին: Վերջապէս, անուանացանկ մը միշտ օգտակար կընայ ըլլալ:

Այս ըսելով, չեմ ուզեր նսեմացնել հատորին կարեւորութիւնը իբրեւ հում նիւթ մասնագէտներու եւ երաժիշտներու համար:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Քանի մը քացատրութիւններ տալու դիտումով հետեւեալը գրեցիմք Վահէ Օշականին.— (Թ.Ա.Մ.)

ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԸՆ ՆԱՅՈՑ

ARMENIAN PATRIARCHATE

Թուական
Date

22 Ապրիլ 1996

Սիրելի Վահե Օշականին.

"Անականկալ" էր (բառին գրաբարեան արմատին իմաստով, և ոչ "զարմանքի" կամ "ուրկէ ուր" բացականչութեան արտայայտութեամբ) Մարտ 28ի նամակդ ստանալ "Նամականի Երաժիշտ Վարդան Սարգսեանի" հատորին կապակցութեամբ:

Հատորին մէջ պակասող Յառաջաբանի, "Ծանօթութեանց", "Անուններու ցանկի" և այլ յաւելեալ տեղեկութեանց պակասով թերութիւններուն մատնանշումդ արդար դիտողութիւն է:

1. Ոչ բնագիրը Տիրան Սրբազանի գրած նամակներուն (որոնք հանգուցեալ Վարդան Սարգսեանի գոյքերուն մէջ մնացած պէտք է ըլլան) և ոչ ալ Տիրան Սրբազանի սեւագրութեան օրինակները ձեռքի տակ ունէինք: Այլ միայն Վ. Սարգսեանի պատասխան նամակներունը Տիրան Սրբազանին ուղղուած: Զեմք յիշեր ինչպէս մեզի փոխանցուած էին: Հաւանաբար Տիրան Սրբազանի վախճանումէն յետոյ:

2. Մեր գրած նամակներուն սեւագրութիւնները միայն անհոգութեամբ թողուած էին մեր թղթածրարին մէջ:

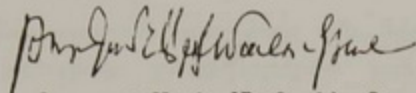
3. Երուսաղէմի մէջ բազմաթիւ են այսպիսի թղթածրարներ անխնամ մէկ կողմ լքուած: Այս՝ պատճառներէն մէկն էր այս հատորին մէկտեղման և անձնական նախաձեռնութեան:

4. Տիրան Սրբազանի կամ մեր նամակներուն մէջ յարուցուած տնտեսական և այլ հարցերէն աւելի կարեւոր էին Վարդան Սարգսեանի ներկայացուցած եւ շեշտած սկզբունքները հարազատ հայկական երաժշտութեան մասին: Իրրեւ Կոմիտաս Վարդապետի երգչախմբային գործունէութեան ամէնէն մօտիկ անձերէն մին, և իրրեւ մին այն հինգ աշակերտներէն որոնք Վարդապետին անմիջական շունչին տակ կը պատրաստուէին Հայկական երաժշտանոց հաստատելու ծրագրին մաս կազմելու, Վարդան Սարգսեան, եղեռնէն յետոյ, կարծես միակ անձն էր որուն վստահուեցաւ Կոմիտաս Վարդապետի հրատարակելի գործերուն մէկտեղումը և անաւարտ երգերուն ամբողջացումը (ինչպէս պարագան է 1933ին Բարիզ տպուած Կոմիտասեան Պատարագին): Եւ այս ճշմարտութեան ոչ պոռոտաշեշտ ցոյքը կը տեսնենք Վարդան Սարգսեանի նամակներուն մէջ, ուր երաժշտական մասնաւոր հարցերուն ի պատասխան, ան տուած է հակիրճ բայց հիմնաւոր լուսարանութիւն: Ինքնը կարեւոր նշումներ կան: Երեքը Տիրան Սրբազանի թղթակցութեանը մէջ (7 Յուլիս 1947, 1 Մարտ 49, 17 Յուլիս 51), և վեց հատը Բ. մասին մէջ (27 Դեկտ. 52, 20 Յուլիս 53, 20 Յնվր. 54, 3 Սեպտ. 54, 24 Սեպտ. 57, 31 Յուլիս 74):

5. Պէտք է խոստովանինք որ մեր նպատակն էր զանոնք միայն ամփոփել կողքի մը ներքեւ, քան թէ կատարուած ամբողջ աշխատանքը արժեւորել: Տ.Արտէն Ա.Քինյ. Աշնեանն ալ նամակով նոյն դիտողութիւնները կատարած է:

Ուրախ ենք իմանալով որ Ստեփանակերտ պիտի գտնուիս համալսարանին մէջ աւանդելու Արեւմտահայ Գրականութեան դասեր: Վստահ ենք որ հետաքրքրական և լուսարանիչ փորձառութիւն մը պիտի ըլլայ թէ՛ աշակերտներուն և թէ՛ շրջապատին համար: Յակոբ Օշականի "Հայ Գրականութիւն" Դասագիրքէն քանի օրինակ որ փափաքին ունենալ կրնանք տրամադրել:

Լաւագոյն մաղթանքներով և սիրով՝

Թորգոմ Արք. Մանուկեան
Հայ Պատրիարք Երուսաղէմի

Mr. Vahe Oshagan
11/635 Pacific Highway
Killara NSW 2071
Australia.